

BOŞNAKLARA YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜRÜN ROLÜ*

Dzenita ACUN, Mustafa DURMUŞ**

Öz: Bu araştırmanın amacı, tek dilli ve kültürlü sınıflarda hedef ve kaynak dilin kültürleri arasında belirli düzeyde ortaklıkların olması durumunda, ortak kültür öğelerinin yer aldığı bir dil öğretiminin öğrencinin anlama ve başarı düzeylerine olan etkisini Bosna Hersek örneğinde ortaya koymaktır. Çalışmada, Boşnaklara Türkçe öğretiminde kültürün rolü kapsamında Bosna Hersek'teki ortaokullarda ve liselerde seçmeli ikinci yabancı dil olarak verilen Türkçe derslerinde yanı sıra Yunus Emre Enstitüsü Saraybosna Türk Kültür Merkezi ile Yunus Emre Enstitüsü Mostar Türk Kültür Merkezindeki Türkçe dil kurslarında faydalanan Türk ve Boşnak ortak kültür öğeleri kullanılarak hazırlanmış metinlerin öğrencilerin okuma-anlama düzeylerine etkisinin değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu; "Hasan Kikic" Ortaokulu, "Skender Kulenovic" Ortaokulu, "Dubravica" Vitez Ortaokulu, "Druga Gimnazija" Lisesi bünyesinde ikinci yabancı dil olarak Türkçe derslerine katılan A2 düzeyi öğrencileri ile Yunus Emre Enstitüsü Saraybosna ve Mostar kültür merkezlerinin Türkçe dil kurslarındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Bu çalışmada, tek kültürlü öğrenme-öğretme ortamlarında homojen öğrencilerden oluşan sınıflarda öğrencinin kültürü (kaynak kültür) ile hedef dilin kültürü arasındaki ortaklıkların ve söz konusu sınıflardaki öğrencilerin kültürel arka plan bilgilerinden yararlanılarak yürütülecek öğretim sürecinin öğrenme ve öğretme başarısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğuna inanılmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin ana dili olarak Boşnakça ile hedef dili olarak Türkçenin ortak kültür öğelerinin birlikte sunulduğu öğretim materyallerinin ve uygulamalarının, anlama üzerinde olumlu etkisinin olduğu görüşü savunulmaktadır. Toplanan araştırma verilerine göre öğrencilerle görüşme formu sorularının cevaplarına dayanarak hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerinin kullanıldığı metinlerin öğrencilerin okuduğunu anlama düzeylerini olumlu etkilediği kaydedilmektedir.

---

* Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş ve Kabul Tarihi: 04.10.2022 - 05.01.2023

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Prof.Dr. Mustafa DURMUŞ danışmanlığında hazırlanan "Boşnaklara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ortak Kültür Öğelerinin Yeri" (2022) isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı doktora öğrencisi. E-posta: dzenita1988@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5617-7153.

Prof.Dr. Hacettepe Üniversitesi, Türkçe ve Yabancı Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜ TÖMER), Ankara, Türkiye.
E-posta: mustafadurmus@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000- 0002- 5337- 3113.

Anahtar kelimeler: Yabancılara Türkçe Öğretimi, ortak kültür, okuma-anlama becerisi, Bosna Hersek'te Türkçe Öğretimi.

The Role of Culture in Teaching Turkish as a Foreign Language to Bosnians

Abstract: The purpose of this study is to shed light on the impact of language instruction incorporating shared cultural elements on learners' levels of understanding and achievement in Bosnia and Herzegovina, an area where there is a degree of cultural overlap between the source and target languages. This study examines texts prepared for use in secondary and high schools in Bosnia and Herzegovina as well as Turkish language courses in Sarajevo and Mostar Cultural Centers of Yunus Emre Institute that use Turkish and Bosnian common cultural elements in teaching Turkish as a second foreign language, with an aim to explore the role of culture in teaching Turkish to Bosnians. The importance of assessing the impact on comprehension is highlighted. The research's study group is made up of A2 level students who take Turkish language classes at the Yunus Emre Institute Sarajevo and Mostar Cultural Centers, as well as students who take Turkish language classes at Hasan Kikic Secondary School, Skender Kulenovic Secondary School, Dubravica Vitez Secondary School, and Druga Gimnazija High School. This study offers the hypothesis that the teaching process carried out by utilizing partnerships between the source culture of the learner and the culture of the target language as well as the cultural background interests of the learners in classrooms of homogeneous learners in monocultural learning-teaching environments, has a significant impact on learning and teaching success. In this regard, it seems that teaching methods and materials that show Bosnian, the learners' mother tongue, and Turkish, the target language, together with their shared cultural traits, improve comprehension. According to the responses to the interview questions with the instructors and the research data gathered, it is noted that texts using cultural elements shared by the source language Bosnian and the target language Turkish have a positive impact on the learners' reading comprehension levels.

Keywords: Teaching Turkish to foreigners, common culture, reading comprehension skills, Teaching Turkish in Bosnia and Herzegovina.

Giriş

Bosna Hersek'te Türkçe öğretimi, çok uzun bir geçmişe ve çok yönlü kültürel ve dilsel ilişkilere dayanmaktadır. Bosna Hersek'te 1463 yılında başlayan ve bu coğrafyada 445 yıl süren Türk egemenliği dönemi, Türk kültürünün sahip olduğu öğelerin Boşnakların yaşantısına aktarılmasıyla *Türkizim (Turcizam)* dönemi olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu dönemde Türk kültürü, Boşnakları güçlü bir şekilde etkisi altına almıştır. Bu nedenle Türkler vasıtasıyla binlerce Türkçe-Arapça-Farsça kökenli sözcük, Boşnak diline geçmiştir (Škaljić, 1966, ss. 79-80). Bu dönemde iki dil arasında oluşan kültürel etkileşim sonucunda Boşnak edebiyatının ürünleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde Boşnakların, Boşnakça sözcüklerin Arap alfabesi kullanmasıyla Alhamiyado edebiyatı

oluşturmuştur (Başagić, 2007, s. 25). Bu bağlamda Türkçe sözcükler, deyimler, kalıplaşmış sözler, sayısız ödünclemeler; Boşnakçaya güçlü bir şekilde yerleşmiş ve Boşnakların sosyokültürel yaşamlarında büyük değişiklikler oluşturmuştur. Bosna Hersek, daha önce ait olduğu Yugoslavya’da 1990’lı yıllarda yaşanan dinsel ve etnik iç savaşa rağmen Türk mirasını güçlü bir şekilde korumaya devam eden bir Balkan devleti olmasıyla karşımıza çıkmaktadır. Boşnak kültürüne derin izler bırakan Türk kültür mirası, kendini mimaride, giyimde-kuşamda, geleneklerde ve dilde göstermektedir.

Bu bilgilerden yola çıkarak çalışmanın ilk kısmında Bosna Hersek’te Türkçenin tarihine yer verilmektedir. Ardından Bosna Hersek’te güncel Türkçe öğretimi faaliyetleri ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında çalışmanın odağı açısından *Yabancı* ve *ikinci dil* terimleri arasındaki karşıtlık üzerinde durulmuştur. Çalışmanın üçüncü kısmında çalışmanın yöntemi hakkında bilgi verilmektedir. Son bölümünde ise Bosna Hersek’te yapılan araştırmanın bulguları ve yorumları yer almaktadır.

1. Bosna Hersek’te Türkçe Öğretimi

Osmanlı Devleti’nin Bosna Hersek’i 1463 yılında fethetmesiyle birlikte Boşnaklar, İslamiyet’i kabul etmişlerdir. Bununla beraber din görevlisi ihtiyacı oluşmuş, meydana gelen ihtiyacın karşılanması için din eğitimi almak üzere İstanbul’a Boşnak öğrenciler gönderilmiştir. İstanbul’a gönderilen öğrenciler, din eğitimi alırlarken Türkçeyi de öğrendikleri için Bosna Hersek’te dinî terminolojinin büyük kısmı, Türkçe sözcüklerden oluşmuştur. Böylelikle Türkçe ile Boşnakça arasındaki sözcük alışverişi de hızlanmıştır. Sözcükler arası alışverişin sonucunda *Türkizim* (Turcizam) kavramı doğmuştur. Türkizim, Türkçe’den Boşnakça’ya dâhil olan sözcükler için kullanılmaktadır. Osmanlı’nın Balkanları fethetmesiyle hem Osmanlıdaki eğitim kurumları aracılığı hem de devletin resmî dilinin Türkçe olması nedeniyle Boşnaklar, Türkçe ile iç içe olmuşlardır. Bu dönemde Türkçe eğitim veren bazı kurumlar: Saraybosna Gazi Husrev Bey medresesi, Tuzla Behrem Bey medresesi ve Travnik Elçi İbrahim Paşa medresesidir. Söz konusu medreselerdeki dersler, Türkçe okutulmuştur (Začinović, 2003, s. 12). Osmanlı İmparatorluğu’nun Bosna Hersek’te açmış olduğu mektep ve medreseler aracılığıyla Türkçe yaygınlaşmış, ilerleyen zamanlarda ülkede edebiyat dili olarak öne çıkmıştır.

Bosna Hersek’te Türkçe öğretiminin tarihsel gelişiminin devamında ise 1878’de Bosna Hersek, Avusturya Macaristan İmparatorluğu’nun egemenliğine girmiştir. Avusturya Macaristan döneminde de Bosna Hersek’te Türkçe öğretimi devam etmiştir. Öğrencilerin girdikleri sınavlarda Türkçeden de sorumlu tutuluyor oluşu, *Vatan* gazetesinin haberlerine yansımıştır. Gazetenin “Rüştiye İmtihani” başlıklı yazısında Saraybosna’daki rüştiyeye devam eden seksenden fazla öğrencinin girdiği sınavda fen bilimlerinden sorular olmasının yanında Arapça,

Farsça, Türkçe ve Boşnakçadan da sorular bulunduğu ifade edilmektedir (Geçer, 2010, s. 387).

Bosna Hersek'te Türkçe, 19. yüzyılda gazetecilik çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bosna Hersek'te Kiril alfabesiyle Boşnakça olarak basılan ilk gazete, *Bosanski Vjestnik* idi. Bu gazeteden sonra Osmanlı Döneminde haftalık çeşitli gazeteler hem Kiril hem de Türk harfleriyle yayımlanmıştır. Bosna Hersek'te Avusturya- Macaristan İmparatorluğu egemenliği döneminde *Vatan* (1884-1897) ve *Rehber* (1897-1902) gazeteleri sadece Türkçe olarak hazırlanarak yayımlanmıştır (Začinović, 2003, ss. 18-21).

Günümüzde Bosna Hersek'te günlük konuşmalarda sık sık Boşnakçaya Türkçeden geçen sözcükler kullanılmaktadır. Bu kullanımlara bakar (bakır), boja (boya), bubreg (böbrek), čarapa (çorap), dugme (düğme), džep (cep), jastuk (yastık), jogurt (yoğurt), muhabet (muhabet), pamuk (pamuk), peškir (peşkir), sat (saat), sofrā (sofra), šećer (şeker), tepsija (tepsi), torba (torba), vakat (vakit), zahmet (zahmet) gibi sözcükler, örnek gösterilebilmektedir. Türkçeden Balkan dillerine geçen sözcüklerle ilgili yapılan çalışmaların arasında en önemlisi, Abdulah Škaljić'in sözlüğüdür. Boşnakçadaki Türkçe kelimeleri bir araya getiren *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku* (Sırp-Hırvat Dili'ndeki Türkizimler) adlı sözlükte, Türkçe kökenli ve bu dil sayesinde Boşnakçaya geçmiş 8.742 Türkçe sözcük bulunmaktadır.

Bosna Hersek, yabancılara Türkçe öğretiminin en yaygın olduğu Balkan ülkesidir. Günümüzde Bosna Hersek'te Türkçe öğretimi faaliyetleri yürüten Bosna Hersek'e ait kurum ve Türkiye Cumhuriyeti'ne ait kurumlar bulunmaktadır. Bosna Hersek'e ait resmî kurumların arasında Saraybosna Üniversitesi, Zenica Üniversitesi, Mostar Dzemal Bijedic Üniversitesi ve Uluslararası Saraybosna Üniversitesi'nin Türkoloji bölümleri yer almaktadır. Ayrıca Bosna Hersek'teki ortaokullarda ve liselerde seçmeli ikinci yabancı dil olarak Türkçe dersleri yürütülmektedir. Bosna Hersek'te Türkiye Cumhuriyeti tarafından desteklenen kurumların arasında TİKA, Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezi, Mostar Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezi, Fojnica Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezi ve Maarif Koleji yer almaktadır.

1992-1995 döneminde Bosna Hersek savaşından sonra, Bosna'da Türk dilinin gelişimine yaptığı katkılarla Türkçenin öğretilmesini teşvik etmek için ilk çabayı gösteren kurumun TİKA olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda Bosna Hersek'te Türkçe öğretimine yönelik TİKA'nın yürüttüğü çalışmaların başında 2001'de Tuzla ve 2005'te de Zenica şehirlerindeki üniversitelerde Türkoloji bölümlerinin açılmasını desteklemek gelmektedir. TİKA'nın Bosna Hersek'e girişinden sonra Yunus Emre Enstitüsü kültür merkezlerinin ilki, 17 Ekim 2009'da Saraybosna'da açılmıştır. Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezi, Tercihim Türkçe Projesi

kapsamında Bosna Hersek'te lise ve ortaokul kapsamında yürütülen Türkçe öğretimi alanında önemli bir başarı elde etmiştir.

Tüm bu öğretim faaliyetlerinin yanı sıra Türkçe, Bosna Hersek'teki basın-yayın organlarında yayımlanan Türk dizileri aracılığıyla da değer kazanmıştır. Bosna Hersek'te popülerlik kazanan Türk dizileri, Türkçeyi geniş kitlelerin öğrenmek istediği dil haline getirmiştir. Türk dizilerinin etkisiyle Bosna Hersek'te halka yönelik Türk dili kursları düzenlemeye başlamıştır.

2. Yabancı/ İkinci Dil Öğretimi Bağlamında Kültür Öğretimi

Yabancı ve *ikinci dil* terimleri arasındaki karşılık, çalışmanın odağı açısından üzerinde durulması gereken hususlardan biridir. *Yabancı dil*, Türk Dil Kurumunun sözlüğünde genel bir tanımlamayla, “Öğrencilere, akademik, toplumsal ve meslekle ilgili gelişmelerine katkıda bulunmak amacıyla anadili dışında öğretilen dil. Fransızca, Almanca, İngilizce gibi” şeklinde açıklanmaktadır. *İkinci dil*, kişinin ana dilinden sonra öğrendiği herhangi bir dildir. Bununla birlikte, yabancı dil terimiyle karşıt olarak kullanıldığında, ikinci dil, belirli bir ülkede pek çok kişi tarafından kullanılan dil olarak ifade etmektedir (Oruç, 2016, ss. 287-288). Bu tanımlardan hareketle *yabancı dil* teriminin hedef dilin ana dili olarak konuşulmadığı bir ülkede öğretimi, *ikinci dil* teriminin de hedef dilin ana dili olarak konuşulduğu ülkede öğretimi için kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye dışında (Bosna Hersek'te) Türkçe öğretiminden söz edileceği için yabancı dil öğretiminde odak olmaktadır.

Yabancı dil öğretiminde anlama becerilerini geliştirmek için çoğunlukla yapay iletişim ortamları oluşturulmaktadır. Böylece ikinci dil öğrenme süreçlerinin dilsel girdileri ve çıktıları, sınıf öğretimlerinde öğrencilere daha anlaşılır hâle gelir (Durmuş, 2018, s. 185). Bazı durumlarda yabancı dil öğrenenlerin hedef dili günlük hayatla ilişkilendirebilmesi mümkün olmayabilir. Dil öğreniminde temel amaç, öğrencilere hedef dili kültürel arka plan bilgileri ile birlikte aktarabilmektedir.

Yabancı dil öğretimi yapılırken aynı zamanda kültürel etkileşim de gerçekleşmektedir (Brown, 2007, ss. 189-190). Bu bakımdan, hedef dil ile kültürel öğelerin birbirleriyle ilişkili parçalar olduğunu bilmek ve bunu bir bütün olarak öğrencilere kazandırmak önemlidir. Bu bütünün öğrencilere aktarılmasında öğreticilerin önemli rolü vardır. Öğretici, dil öğretimiyle birlikte öğrencinin kültürel alt yapısını gözden geçirerek ona kültür anlamında yeni bir kişilik kazandırmaktadır.

Yabancı dil öğretimi, çok kültürlü bir yapıyı ve farklı algılama biçimlerini sunması bakımından oldukça önemlidir. Kramsch'a (1993, s. 1) göre yabancı dil öğretiminde konuşma, dinleme, yazma, okuma becerisi yanı sıra kültür öğretimi de bir beceri olarak ele alınabilmektedir. Straub'a (1999) göre eğitimcilerin

kültürel etkileşimleri sırasında akıllarında tutmaları gereken nokta, öğrencilerde hedef kültürü öğrenmeden önce kendi kültürleri konusunda farkındalık oluşturmaktır. Ayrıca bu farkındalığı, hedef kültürü öğrenirken karşılaştırma yapmalarına yardımcı olacak şekilde kullanabilmelerini sağlamaktır. Bilmedikleri derinliklere dalmadan önce öğrenciler, öncelikle ait oldukları kendi kültürlerini iyi bilmelidirler. Başka bir ifadeyle kendi kültürünü bilen öğrenciler, kültür içinde var olan değerleri, gelenekleri, parçası oldukları ritüelleri, yaşam biçimlerini de bilerek hedef kültürü değerlendirirken daha gerçekçi olabilirler. Öğrencilere kültür öğretirken öğreticinin amacı, hedef kültürün olgularını öğrencinin kendi yerine koyması ve kendi kültürü ile karşılaştırması konusunda yardımcı olmasıdır.

Yabancı dil öğreniminin amacı, hedef dili kullanarak etkili bir iletişim kurmaktır. Öğrencilerin, diller ve kültürler arası benzerlikleri ve farklılıkları ayırt edebilmesiyle iletişim becerilerinin gelişmesi birbiriyle bağlantılıdır. Öğrencilerin istenilen düzeyde iletişim kurabilmesi için sadece sözlü dil kullanımı yeterli değildir. Bunun dışında kültürel davranışlar ve kodlara da hâkim olunması gerekmektedir. Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerin değerlerine, toplumsal davranışlarına ve geleneklerine duyarlı olduğu anlamına gelmektedir (Ting - Toomet, 1999, s. 46). Dolayısıyla kültürlerarası iletişim becerilerinin yanı sıra beceri, bilgi, saygı ve anlayış gerekmektedir (Holden, 2001, s. 617).

Dil öğretimi sınıfları, öğrenci gruplarına ve kültürlerine göre tek kültürlü ve çok kültürlü olmaktadır. Yabancı dil öğretiminde hedef dilin kültürü yanında tek dilli ve tek kültürlü öğretim ortamlarında öğrenci kültürü, öğretim süreçlerine dâhil edilebilmektedir. Bu çerçevede araştırmanın verilerinin Türkçenin ana dil olarak konuşulmadığı, yabancı dil olarak öğretildiği bağlamda toplanması uygun görülmüştür. Bosna Hersek'te üç farklı kültüre ve inanca sahip üç topluluk yaşamaktadır: Müslüman Boşnaklar, Ortodoks Sırp kökenliler ve Katolik Hırvat kökenliler. Üç topluluğun da kendine has kültürel geçmişi ve arka planları bulunmaktadır, Sırp kökenlilerin alfabeti dahi diğerlerinden ayrıdır. Bu çalışma, ortak sözcüklerin ve kültür öğelerinin işlenmesi üzerine olduğundan hedef dil olarak Türkçenin bağlı olduğu Türk ve Müslüman kültürlerinin izlerini güncel olarak taşıyan ve birbiri ile aynı gelenekleri sürdüren Bosna Hersek'te Türkçe öğrenen sadece Boşnak öğrencilerin bulunduğu homojen sınıflarda yürütülmüştür.

3. Araştırmanın Amacı

Araştırma, öğrenci/öğrenci¹ ve öğretmen/öğretici² görüşlerinden hareketle tek dilli/tek kültürlü sınıflarda hedef dilin ve kaynak dilin kültürleri arasında belirli düzeyde ortaklıkların olması durumunda, ortak kültür öğelerinin yer aldığı bir dil öğretiminin öğrencinin anlama ve başarı düzeylerine olan etkisini, Bosna Hersek örneğinde ortaya koymaktadır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmaktadır. “Tarama yöntemi; geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez” (Karasar, 2012, s. 77).

4.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Bosna Hersek’te ortaokul ve lise düzeyinde seçmeli yabancı dil olarak Türkçe öğrenen ayrıca Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezlerinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen toplam 97 öğrenci oluşturmaktadır.

4.2. Veri Toplama Araçları

Bosna Hersek’te ana dili Boşnakça olan öğrencilerin Türkçe derslerinde ortak kültür öğelerine yönelik algılarını belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma için hazırlanan görüşme formu, üç uzmana danışılarak konuya uygunluk, anlaşılabilirlik ve bütünlük bakımından gözden geçirilmiştir. Bu doğrultuda görüşme formu, uzman görüşleri ile yeniden düzenlenmiştir. Araştırmada veri toplamak üzere açık uçlu soruların bulunduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan formun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Yabancılar Türkçe öğretimi alanında tecrübeli uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda forma son şekli verilmiştir.

¹ Araştırmada, *anaokulu-ilkokul-ortaokul-lise-üniversite* gruplarında homojenlik söz konusu olduğundan “öğrenci”; *özel kurslar* söz konusu olduğunda homojen gruplar olmadığından “öğrenci” terimi kullanılmıştır.

² Araştırmada, “öğretmen”, *ilk-orta-lise* düzeylerinde olduğu gibi homojen nitelikli meslek grubu için; “öğretici” de *yabancı/ikinci dil kurslarında* olduğu gibi mesleki bilgi ve donanımı, eğitimi bakımlarından homojen olmayan gruplar için terimleri kullanılmıştır.

4.3. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Bosna Hersek'te örgün ve yaygın eğitim bağlamlarında yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Druga Gimnazija u Zenici Lisesi, Vitez Ortaokulu, Hasan Kikic Zenica Ortaokulu, Dubravica Vitez Ortaokulu ve Skender Kulenovic Ortaokulundaki 58 öğrenci ile Saraybosna ve Mostar Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezlerindeki 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkçe kurslarında Türkçe öğrenen 39 öğrenci oluşturmaktadır.

4.4. Bulgular ve Yorum

Bosna Hersek'te yabancı dil olarak Türkçe öğretimi tek dilli/ tek kültürlü sınıflarda yürütülmektedir. Bu çalışmayı hazırlayan araştırmacılar, tek kültürlü öğrenme/öğretme ortamlarında homojen öğrenci gruplarının olduğu sınıflarda, öğrencinin kültürü ile hedef kültürü ile hedef dilin kültürü arasındaki ortaklıklar ile bu sınıflarda öğrencilerin kültürel arka plana dair bilgilerinden yararlanılarak yürütülecek öğretim sürecinin öğrenme ve öğretme başarısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğuna inanılmaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin ana dili olarak Boşnakça ile hedef dili olarak Türkçenin ortak kültür öğelerinin birlikte sunulduğu öğretim materyalleri ile uygulamaların, öğrencilerin okuduklarını anlama süreçleri üzerinde olumlu etkisinin olduğu görüşü savunulmaktadır. Çalışmanın amacına uygun olarak hazırlanan metinler ve bu metinlere dayalı etkinlikler, veri toplamak üzere öğrencilere sunulmuştur. Etkinliklerin uygulamasından sonra, veri toplamak üzere hazırlanmış olan öğretici ve öğrenci görüşme formu kullanılmıştır. Ders sırasında araştırmacı tarafından sınıf içi gözlem yapılmış; öğretici ve öğrenci performansına ilişkin kayıtlar oluşturulmuştur. Bu çalışmada, “Boşnaklara Türkçe Öğretiminde Kültürün Rolü” bağlamında okuma- anlamaya yönelik iki farklı etkinlik hazırlanmıştır. Çalışmanın kapsam geçerliliğinin sağlanması için üç farklı uzmandan görüş alınarak metinlere, öğrencilere ve öğretmenlere yönelik sorular hazırlanmıştır. Öğrenciler için iki farklı metin hazırlanmıştır. Bu metinlerden biri “Haydi Türkçe Öğrenelim” setinde A2 düzeyine yönelik bir metindir, diğeri ise aynı metnin *değiştirilmiş (modified)*, ortak sözcüklerden yararlanılarak oluşturulmuş başka bir versiyonudur. Öğrencilere okuma metinleri verildikten sonra, okuma anlamaya yönelik soru sorulmuştur. Ortak kültürel öğelerden ve ortak sözcüklerden yararlanılarak oluşturmuş metinlerin Boşnak öğrencilerin okuma ve anlama süreçleri için ne düzeyde yararlı olduğu tespit edilmiştir.

Örnek 1.

Başçarşı (Kitapta bulunan metin)

Başçarşı, Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da. Burası Saraybosna'nın tarihî alışverişi merkezi. Meydanında bir şadırvan bulunmakta. Bu şadırvanın etrafı dükkânlarla çevrili. Burada dükkânlar sıra sıra dizili ve tek

katlı. Başçarşı günün her saatinde kalabalık. Çarşıda her türlü eşya var. Giyim eşyaları, turistik eşyalar, takı ve daha birçok eşya var.

Başçarşı (Değiştirilmiş metin)

Başçarşı, Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da. Burası Saraybosna'nın tarihî **pazar** merkezi. Meydanında bir **sebil** var. Bu **sebilin** etrafından **dükkân**lar var. Burada **dükkân**lar sıra sıra dizili ve tek katlı. **Başçarşı** günün her **saatinde** kalabalık. **Çarşıda** her türlü **mağaza** var. **Bakırcılar**, **baklavacılar**, **lokumcular**, **kahvehaneler**, ve daha birçok mağaza var.

Başçarşı okuma metni, öğrencilerin “Haydi Türkçe Öğrenelim” setinde A2 düzeyi ders kitabından seçilmiştir. Ardından *Başçarşı* okuma metni, *Türkizimler* eklenerek değiştirilmiştir. Söz konusu Türkizimler, Boşnakçada ve Türkçede bulunan ortak sözcüklerdir. Öğrencinin okuma metnini anlamasına olumlu etkisi olacağı düşüncesiyle ortak sözcükler eklenmiştir. Ortak sözcükleri belirlemek için Güncel Boşnakça Sözlük (*Rječnik Bosanskoga Jezika*) ve Güncel Türkçe Sözlük (TDK) kullanılmıştır.

Öğrencilerin metni anlamalarına yardımcı olmak için metindeki *alışveriş* sözcüğü yerine *pazar* sözcüğü kullanılmıştır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *pazar* ile Boşnakça *Pazar* sözcüklerinin anlamları, her iki dilde aynıdır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe sebil ile Boşnakça sebilj sözcükleri, aynı anlamda kullanılmaktadır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *dükkân* sözcüğü ile Boşnakça *dućan*, her iki dilde aynı anlama gelmektedir (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *dükkân* sözcüğünün Boşnakça *dućan* olarak kullanılması, fark oluşturmaktadır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *saat* sözcüğünün Boşnakça *sat/ sahat* olarak kullanılması fark oluşturmakta fakat aynı anlama geldiği kaydedilmektedir (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *mağaza* sözcüğü ile Boşnakça *magaza* sözcüğünün her iki dilde aynı anlama geldiği fakat Boşnakçada daha çok depo anlamında kullanıldığı bilinmektedir (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *bakırcılar*(*Bakır*) ve Boşnakça *bakar* sözcüğü, her iki dilde aynı anlama gelmektedir (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *baklava* (*baklavacı*) Boşnakça *baklava*, Türkçe *lokum* Boşnakça *lokum*, Türkçe *kahvehane* Boşnakça *kafana*, her iki dilde aynı anlama gelmektedir (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010).

Örnek 2.

Bayram Alışverişi (Kitapta bulunan metin)

Merhaba. Benim adım Dilara. Bugün çok heyecanlıyım çünkü yarın bayram. Bugün erkenden kalktık. Annem, babam ve kardeşimle alışverişe çıktık. Annem kendisine bir kazak aldı. Kardeşimin ayakkabısı eskiydi. Bu yüzden annem kardeşime bir çift ayakkabı ve tişört, bana da bir etek aldı. Babam ise sadece bir kravat ve bir çift çorap aldı. Çünkü onun birçok

kıyafeti var. Kardeşim oyuncakçıya da gitmek istedi ama annem izin vermedi. Çünkü kardeşimin evde birçok oyuncuğu var.

Bayram Alışverişi (değiştirilmiş metin)

Merhaba. Benim adım Dilara. Bugün çok **keyifliyim** çünkü yarın **bayram**. Bugün **sabah** erkenden kalktık. Annem, **babam** ve kardeşimle **çarşıya** çıktık. Annem kendisine bir **çizme** aldı. Kardeşimin ayakkabısı eskiydi. Bu yüzden annem kardeşime bir çift ayakkabı ve tişört, bana da bir pantolon aldı. Babam ise sadece bir **kravat** ve bir çift **çorap** aldı. Çünkü onun birçok kıyafeti var. Kardeşim oyuncakçıya da gitmek istedi ama annem izin vermedi. Çünkü kardeşimin evde birçok oyuncuğu var.

Türkçe *keyif* Boşnakça *ćejif / ćeif* sözcüğü aynı anlamda gelmektedir (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *bayram* Boşnakça *bajram* aynı anlamda kullanılmaktadır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *sabah* Boşnakça *sabah* aynı anlamda kullanılmaktadır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *baba* Boşnakça *baba/babo* aynı anlamda kullanılmaktadır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *çarşı* Boşnakça *ćaršija* sözcüğü, “dükkanların bulunduğu alışveriş yeri” her iki dilde aynı anlamda kullanılmaktadır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *çizme* Boşnakça *čizma* sözcüğü her iki dilde aynı anlamda kullanılmaktadır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010). Türkçe *çorap* Boşnakça *čarapa* sözcüğü, her iki dilde aynı anlamda kullanılmaktadır (TDK ve Halilović, Palić ve Šehović, 2010).

Araştırmaya 4 farklı okuldan (ortaokul, lise) 58 öğrenci katılmıştır. Her okulda sorumlu öğretici aracılığıyla araştırmacı tarafından hazırlanan metinler kullanılarak okuma metinleri uygulanmıştır. Okuma etkinliği sonrasında öğrencilere görüşme formları dağıtılmıştır. Görüşme formlarındaki sorular, öğrencilerin daha iyi anlaması için ana dillerinde Boşnakça olarak verilmiştir. Cevapları da Boşnakça olup araştırmacı tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Cevaplar için öğrencilere yeterince zaman verilmiştir.

Öğrenci görüşme formundaki sorulara verilen cevaplardan hareketle elde edilen verilere bakıldığında, birinci soru olan “Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizimlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcüklerden) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?” sorusuna ilişkin öğrenci görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

(K1) ³ “Boşnakçada yer alan Türkizimlerden yararlanılarak oluşturmuş metin anlamamı kolaylaştırdı. Hem bizim Boşnak kültürümüzü içerdiği için hemen metnin temasını anladım, hem ortak sözcükleri anladım. Çünkü günlük hayatta kullandığım birçok sözcük Türkçede aynı anlama geliyor. Örneğin: bayram, sabah, çizme. Bu sözcükler hızlı bir şekilde cümleleri anlamama yardımcı oluyor.”
(K2) “Türkizimlerle oluşturulmuş metinleri daha iyi anladım.”
(K3) “Tabi ki Türkizimlerle oluşturulmuş metinleri daha iyi anlıyorum. Hem Türk hem Boşnak gelenekler ve ortak kültür içeren metinler daha anlaşılır hâle geliyorlar.”
(K4) “Kitapta olan metinleri daha iyi anlıyorum.”
(K5) “Bizim Boşnak kültürümüzü içeren metinleri okurken tanıdık gibi geliyor. Bu yüzden anlamak daha kolay oluyor.”

“Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizimlerden (Türkçe kökenli ve Türkçe aracılığıyla Boşnakçaya geçen sözcüklerden) yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?” şeklindeki birinci sorunun cevaplarına bakıldığında, yirmi sekiz katılımcıdan yirmi sekizi ders kitaplarından alınmış metinleri değil, aynı metinlerin Türkizimlerden yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini daha iyi anladıklarını belirtmişlerdir. Birçok Boşnakça sözcük, Türkçede de aynı anlama gelmektedir. Bu sebeple buna göre oluşturulmuş Türkçe metinler, öğrencilerin daha kolay anlamasına yardımcı olmaktadır. Ortak olan ama anlamı farklı olan Boşnakçadaki Türkçe sözcükler de öğrencilerin anlama süreçleri üzerine etkili olmaktadır. İki dil arasındaki kültür bağları kuran ve aynı olan sözcükler, öğrencilerin Türkçe öğrenmelerini kolaylaştırmaktadır.

1. Soruya verilen cevaplar (Ders kitabınızdan alınmış metinleri mi yoksa aynı metinlerin Boşnakçada da yer alan sözcüklerden, yani Türkizimlerden yararlanılarak oluşturulmuş biçimlerini mi daha iyi anladınız?)			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
Öğrenci Sayısı	46	12	0

İkinci soru olan “Metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiniz mi?” sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde, yirmi sekiz katılımcıdan yirmi altısı metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiğini ifade etmiştir. Geri kalan iki katılımcı, olumlu olarak yorumlanabilecek cevaplar vermiştir. Sınıflarda yapılan gözlemler de öğrencilerin ortak sözcükleri fazla zorlanmadan fark ettiğini göstermektedir. Ortak sözcüklerden yararlanılarak oluşturulmuş metinlere dayalı etkinliklerin, rahat hissetmelerini sağlayarak katılımcıların motivasyonlarını olumlu etkilerken bunun yanı sıra katılımcıların güvenlerini de artırdığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda yabancı dil olarak Türkçe öğrenme süreçlerini ve anlama başarılarını olumlu etkilediği görülmüştür. Ortak söz varlığına işaret eden Türkizimlerin,

³ Çalışmada her bir katılımcı (K) harfi ile kodlanmış ve öğrencilere sıra numarası verilmiştir. Buna göre “(K1)” ifadesi, “1” numaralı öğrenciyi ifade etmektedir. Araştırmada katılımcılardan bazılarının cevapları, örnek olarak gösterilmiştir.

öğrencileri Türkçe öğrenmeye teşvik ettiği anlaşılmaktadır. Ortak sözcükleri duydukları zaman kendilerini daha rahat hissetmektedirler.

2. Soruya verilen cevaplar (Metnin içerisindeki Türkizimleri fark ettiniz mi?)			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
Öğrenci Sayısı	53	3	2

Üçüncü soru olan “Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verilen cevaplardan bazıları şunlardır:

(K1) “Evet kesinlikle. Çünkü Türkiye hakkında yeni bir şeyler öğrenebileceğimizi, aynı zamanda Bosna hakkında daha önce bilmediğiniz yeni şeyler öğrenebileceğimizi gördük” şeklinde ifade etmektedir.
(K2) “Evet, çok ilgi çekiciler. Ve ben Türkçeyi çok seviyorum çünkü okuduğum metinler ilginç ve motive edicidir.”
(K3) “Bu tür derslerin çoğu bizi daha iyi olmaya ve ortak bir kültüre sahip olduğumuzu anlamaya motive ediyor.”
(K4) “Yine, her şey kişiden kişiye değişiyor. Türkçe öğrenmek benim için zor ve benim için o kadar da ilgi çekici değil. Ama bir şeyi anladığımda, benim için ilginç oluyor ve daha iyi öğrenmeye yardımcı oluyor. Böylece öğrenmesi daha kolay çünkü Boşnakça ve Türkçenin büyük bir bağlantısı var”.
(K5) “Bana göre daha ilgi çekici olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu şekilde metnin neyle ilgili olduğunu daha iyi anlayabiliriz ve özellikle Türkçe sözcükleri daha zayıf anlayan öğrenciler için öğrenmek daha kolay.”

Öğrenci görüşme formunda üçüncü soru olan “Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın anlama becerilerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu soruya olumsuz cevap veren katılımcı olmamıştır. Elde edilen verilere göre katılımcılar, ortak kültür öğeleri sayesinde Türkçe metinleri daha kolay anladıklarını ve Türkçe öğrenim süreçlerinin olumlu etkilendiğini belirtmişlerdir.

3. Soruya verilen cevaplar (Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metin ile ders yapmanın Türkçede okuduğunuzu anlama becerinizin gelişmesine olumlu etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?)			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
Öğrenci Sayısı	47	9	2

Dördüncü soru olan “Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?” sorusuna verilen cevaplardan bazıları şunlardır:

(K1) “Evet, metinler ortak bir kültürle zenginleştirilirse, metinleri anlamak bizim için daha kolay olacaktır. Ve sözcükleri anlamak ve okumak bizim için daha kolay olacaktır.”
(K2) “Elbette isterim. Metinlerdeki Türk ve Boşnak kültürü unsurları çok ilgi çekicidir, kültürü öğrenilerek dilin öğrenilmesi daha kolaydır.”
(K3) “Evet, Türkçe derslerinde kültür hakkında daha fazla bilgi edinmemizi istiyorum.”
(K4) “Evet, çünkü bu şekilde kültür içeren metinler okuduğumuzda daha anlaşılır ve daha kolay hâle geliyor.”
(K5) “Evet, çünkü bu şekilde bir yabancı dil daha çabuk öğrenilir.”

Dördüncü soruya verilen cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin derslerinde Türk ve Boşnak kültüründe ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını istedikleri görülmektedir. Elde edilen bilgilere göre katılımcıların, derslerinde kültür hakkında daha fazla bilgi edinmek istedikleri de anlaşılmaktadır.

4. Soruya verilen cevaplar (Derslerinizde Türk ve Boşnak kültürlerinde ortak olan öğeleri içeren daha fazla metnin yer almasını ister misiniz?)			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
Öğrenci Sayısı	48	3	7

Araştırmanın uygulaması kapsamında Türkçe öğretmenlerine de görüşme formu verilmiştir. Çalışmanın öğretici görüşme formunda yer alan sorularından ve cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Katılımcı öğretmenin birinci sorusu olan **Hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlere dayalı etkinlikler, öğrencilerinizin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkiliyor mu?** sorusuna “Hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlere dayalı etkinlikler, öğrencilerimizin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkiliyordu” diye cevap verilmiştir.

Araştırmanın ikinci sorusu olan **Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metinler ile ders yapılırken öğrencilerinizin güdülenme derecesi arttı mı?**, sorusuna katılımcı öğretmen, “Bu tür metinlerin öğrenciler için ilginç olduğu ve sözcük öğrenmeye daha çok ilgi duyduklarını düşünüyorum, çünkü Boşnakçadaki olan Türkçe sözcükleri yabancı sözcüklere göre çok daha hızlı fark ediyorlar” cevabını vermiştir.

Araştırmanın üçüncü sorusu olan **Öğrencilerin kendi kültürlerinde de yer alan, bir başka ifadeyle kendi kültürel arka plan bilgilerine dayanan metinlerle yürütülebilecek yabancı dil öğretimi hakkında ne düşünüyorsunuz? Derslerinizde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmak ister misiniz?**, sorusunu katılımcı öğretmen, “Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinler, sözcük dağarcığının gelişimini etkiler, kültürel bağları güçlendirir ve öğrencileri motive eder. Öğretimde kültürler ve Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurları

arasındaki bağlantıları içeren daha fazla metin kullanmak istiyorum” şeklinde cevaplamıştır.

Araştırmamanın dördüncü sorusu olan **Kullanmakta olduğunuz ders kitapları, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içerecek şekilde oluşturulmuş mudur?** sorusunu katılımcı öğretmen, “6 ve 8. sınıfta kullandığımız ders kitaplarında bazı konular Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içermektedir. Daha fazla Türkizimleri içeren metinlere ihtiyacımız var. Ayrıca Türkizim içeren bazı ilginç skeçler eksiktir. Kullanmakta olduğumuz ders kitaplarında daha çok Türk kültürü ve gelenekleri, Türkiye’de yaşam, şehirler, düğünler, yemekler vs. içeren metinler bulunmaktadır” şeklinde cevaplamıştır.

Araştırmamanın beşinci sorusu olan **Derslerinizde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmak ister misiniz?** sorusunu katılımcı öğretmen, “Derslerimde, metinler, şiirler, skeçler aracılığıyla her iki kültürün ortak unsurlarını içeren daha fazla metin kullanmak isterim” diye cevaplamıştır.

Araştırmamanın ikinci uygulama etkinliği olan okuma- anlamaya yönelik özgün metin okuması etkinliği, ardından yarı yapılandırılmış görüşme formu katılımcılara uygulanmıştır. Araştırmaya Yunus Emre Enstitüsünün Bosna Hersek’teki Saraybosna ve Mostar Türk Kültürü Merkezlerinde Türkçe öğrenen 39 (otuz dokuz) öğrenci ve 3 (üç) öğretici katılmıştır.

Öğrencilerin yaş aralığı: 13-55
Öğrencilerin yaş ortalaması:26
Öğrencilerin cinsiyeti: Erkek- 4 Kadın- 35

Örneğin *Bosna Kahvesi* metni, şu şekilde yer almıştır:

Bosna Kahvesi

Boşnakça’ya Kahva sözcüğü Türkçe kahve sözcüğünden geldi. Bosna’ya kahve Osmanlılarla geldi. Osmanlı döneminde, Saraybosna çarşısında ilk kahvehaneler açıldı. Bu gelenek, çarşıdan Saraybosna mahallelerine ve sokaklarına yayıldı, her eve girdi ve günlük yaşamın bir parçası oldu. Saraybosna Bašaršija’da bakır ustaları yüzyıllardır kahve hazırlamak için bakır cezveler yapıyor. Bosna kahvesi setine, kahve takumu denir. Kahve takumu, bakır tepsi, bakır cezve, şekerlik (şeker ve rahat lokum için kâse) ve fincan içerir. Bosna kahvesinin hazırlanması için bir şerbetnyak- ibrik veya başka bir kap kullanılır. Daha sonra kahve, cezvenin içine konur ve üzerine sıcak su dökülür. Sonra, cezve iyice karıştırılır ve tekrar ateşe konur. Kahve biraz demlenmeye bırakılır ve fincanlara dökülür. Küp şeker ve rahat lokum ayrı olarak konur. İnsanı uyandırmak için ilk sabah kahvesi biraz daha sert yapılır, ona razgalica denir. Öğlen kahvesine de sohbet kahvesi (razgovoruša), misafir gelince de misafir kahvesi (dočekuša) yapılır.

Bosna Kahvesi metninden sonra katılımcılara okuma-anlamaya yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Katılımcıların verdiği bazı cevaplar, şunlardır:

Birinci soru olan *Ders kitabınızdaki metinleri mi yoksa kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı mı daha kolay buldunuz?* sorusuna katılımcılar, şu şekilde cevap vermiştir:

(K1) Kitaplarımızdaki metinleri daha iyi anlıyorum.
(K2) Ders kitabı metinlerinin anlaşılması daha kolaydır.
(K3) Kendi kültürüm hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı daha kolay buluyorum.
(K4) Kendi kültürümü içeren metinler zaten bildiğim bilgileri içeren metinler olduğu için Türkçe olarak anlamak daha kolay.
(K5) Kültürüm hakkında bilgi içeren metinleri daha iyi anlıyorum.

Ders kitaplarındaki metinleri mi yoksa kültürleri hakkında bilgi içeren metinleri mi anlamak daha kolay? sorusuna öğrencilerin çoğu, kendi kültürleri hakkında metinleri daha iyi anladıkları cevabını vermiştir. Bazı öğrencilerin de ders kitaplarındaki metinleri anlamayı daha kolay bulduğu kaydedilmektedir.

1. Soruya verilen cevaplar (Ders kitabınızdaki metinleri mi yoksa kültürünüz hakkında bilgi içeren metinleri anlamayı mı daha kolay buldunuz?)			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
Öğrenci Sayısı	23	4	12

İkinci soru olan *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle (Bosna Kahvesi metni gibi) Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?* sorusunu katılımcılar, şu şekilde cevaplamışlardır:

(K2) Evet işe yarar çünkü dersler daha ilgi çekici olur.
(K3) Evet. Çünkü metni anlamak daha kolaydır.
(K4) Evet, çünkü bildiğim bir şey.
(K5) Evet çünkü bildiğim bir şeyi (bilgiyi) Türkçe gibi yabancı bir dilde de olsa düşünmek daha kolay.
(K6) Evet, çünkü bu unsurlarla özdeşleşebiliriz.
(K7) Evet, çünkü Bosna Hersek ile ilgili metinler, Boşnak ve Türk kültürü ile ilgili her şey benim için daha ilginç, daha sevimli, okumak ve anlamak için daha kolay.

Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle (Bosna Kahvesi metni gibi) Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi hakkında araştırmaya katılan öğrencilerin cevapları genellikle olumludur. Öğrencilerin kendi kültürlerinin arka plan bilgilerine dayanarak hazırlanan metinler, anlamayı kolaylaştırmaktadır.

2. Soruya verilen cevaplar (Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren bir metinle (Bosna Kahvesi metni gibi) Türkçe öğretiminin Türkçe okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine olumlu etkisi olduğunu düşünüyor musun? Neden (Açıklayın)?)			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
Öğrenci Sayısı	34	1	4

Üçüncü soru olan *Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?* sorusuna katılımcılar, şu şekilde cevap vermişlerdir:

(K1) Evet, çünkü kendi kültürümü dilbilimsel (Türkçe) açıdan değil, aynı zamanda Türk-Boşnak kültür-tarih açısından da gözlemleme ve aralarındaki bağlantıları bulma olanağına sahibim.
(K2) Kültürümü içeren metinleri kullanarak Türkçe öğrenme fırsatım olmadığı için bu soruya cevap veremem.
(K3) Evet, Türkçe öğrenmemi kolaylaştırdı.
(K4) Evet

Öğrencilerin kendi kültürlerini içeren metinlerle Türkçe öğrenmelerinin daha kolay olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca bazı öğrenciler, şimdiye kadar kendi kültürlerini içeren metinlerle çalışmadıkları yönünde cevap vermişlerdir.

3. Soruya verilen cevaplar (Kendi kültürünüzü içeren metinlerle çalışmak Türkçe öğrenmenizi kolaylaştırdı mı?)			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
Öğrenci Sayısı	34	2	3

Dördüncü soru olan *Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?* sorusuna katılımcıların tamamı “evet” cevabı vermişlerdir.

4. Soruya verilen cevaplar (Türk ve Boşnak kültürünün ortak unsurlarını içeren metinlerin ilgi çekici olduğunu düşünüyor musunuz?)			
	Olumlu	Olumluya Yakın	Olumsuz
Öğrenci Sayısı	35	3	1

Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşme formlarından çıkan sonuçlara göre Türk ve Boşnak kültürünün ortak öğelerini içeren metinlerin ilgi çekici olduğu cevabını vermişlerdir. Ayrıca görüşme formu öncesinde kendi kültürlerini içeren metinlerin öğrencilerin anlama düzeylerine olumlu etkisi olduğu kaydedilmektedir.

Okuma metni uygulandıktan sonra metnin uygulandığı *sınıfın öğreticisi* için bir görüşme formu uygulanmış olup sorular ve verilen cevaplar, şu şekildedir:

Birinci soru olan *Hedef dil Türkçe ve kaynak dil Boşnakça arasındaki ortak kültürel öğelerin kullanıldığı metinlere dayalı etkinlikler, öğrencilerinizin okuduğunu anlama düzeyini olumlu etkiliyor mu?* sorusuna birinci katılımcı öğretici “kesinlikle etkilemektedir”, ikinci katılımcı öğretici “Tabi ki, metni tamamen anlamalarını kolaylaştırır” cevabını vermiştir.

İkinci soru olan *Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metinler ile ders yapılırken öğrencilerinizin güdülenme derecesi arttı mı?* sorusuna birinci katılımcı öğretici “Evet, özellikle başlangıç seviyelerde bu tür metinlerin etkisi çok büyüktür”, ikinci katılımcı öğretici ise “Evet, öğrencilerimin güdülenme derecesi artmıştır” cevabını vermiştir.

Üçüncü soru olan *Kullanmakta olduğunuz ders kitapları, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içerecek şekilde oluşturulmuş mudur?* sorusuna birinci katılımcı öğretici “hayır”, ikinci katılımcı öğretici “Maalesef, oluşturulmamıştır. Fakat ek materyal bulmaya veya üretmeye çalışıyoruz” cevabını vermiştir.

Dördüncü soru olan *Öğrencilerin kendi kültürlerinde de yer alan, bir başka ifadeyle kendi kültürel arka plan bilgilerine dayanan metinlerle yürütülebilecek yabancı dil öğretimi hakkında ne düşünüyorsunuz? Derslerinizde, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmak ister misiniz?* sorusuna birinci katılımcı öğretici, “Başlangıç seviyelerde bu tür metinlerin kullanılmasını faydalı buluyorum. Örneğin belirtisiz isim tamlamasını anlatırken öğrencilerimizin tanıdığı kavramları kullanarak dil bilgisini daha kolay anlamalarını sağlamış oluruz. Fakat orta ve ileri seviyelerde bunun gerekli olmadığını düşünüyorum. Dil öğretirken aynı zamanda o milletin kültürü ve tarihini de aktarmış oluyoruz. Dolayısıyla Türk edebiyatından seçmeler, Türk kültürü ve tarihini içeren metinlerin orta ve üst seviyelerde daha etkili olduğunu düşünüyorum”; ikinci katılımcı öğretici de *Öğrencilerin bildikleri daha önce duydukları anlatırken grameri de anlatmak daha kolay olur diye düşünmekteyim. A ve B seviyelerinde Türk ve Boşnak kültüründeki ortak unsurları içeren daha çok metin kullanmakta fayda var diye düşünmekteyim* cevabını vermiştir.

Araştırmadan toplanan verilere dayanarak, Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metinler ile ders yapılırken öğrencilerin güdüleme derecesinin arttığı görülmektedir. Özellikle başlangıç düzeylerinde ortak kültür öğeleri içeren metinlerin etkisinin büyük olduğu ortaya çıkmıştır. Türkçe müfredattaki ders kitaplarının Türk ve Boşnak ortak kültür öğelerini içerecek şekilde oluşturulmadığı görülmektedir. Öğreticiler, Türkçe derslerinde Türk ve Boşnak kültüründeki ortak öğeleri içeren metinlerin yer alması hakkında, başlangıç düzeylerinde katkı sağlayabileceği düşüncelerini ifade etmişlerdir. Böylece öğrencilerin bazı dilbilgisi yapılarını daha kolay anlamaları sağlanmış olmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın birinci aşamasında Türkçedeki ve Boşnakçadaki ortak sözcükler tespit edilmiştir. Belirlenen ortak sözcükler, düzeylere göre sınıflandırılmış; A2 düzeyine uygun olanlar belirlenmiştir. A2 düzeyine uygun sözcükler yardımıyla “Haydi Türkçe Öğrenelim” kitap setinden seçilmiş metinler, değiştirim (modification) işlemleri yapılarak yeniden oluşturulmuştur. Ortak sözcükler ile her iki dil arasındaki ortaklıklara ve benzerliklere dikkat çekilmiştir. Türkçede ve Boşnakçada ortak olan sözcüklerin (Türkezimler) yanı sıra Türk kültürü ile Boşnak kültürü arasında başka ortaklıklar söz konusudur. Boşnak öğrencilere yabancı dil olarak Türkçe öğretilirken ortaklıkların kullanımı, öğretimin pek çok yönüyle etkili olacaktır.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle ortak kültür öğelerine sahip olmakla birlikte dil bakımından çok farklı özellikler içeren Boşnakçanın anadili olduğu Bosna Hersek'te Türkçenin okullarda zorunlu seçmeli ikinci/yabancı dil olarak okutulması çok önemlidir. Bu çalışmada Boşnak öğrencilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimının ortak kültür öğeler aracılığıyla gerçekleştirilmesine katkı sunmak amaçlanmıştır. Bu yönüyle çalışmanın, Türkçenin çoğunlukla tek dilli ve tek kültürlü sınıflarda yabancı dil öğretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Elde edilen verilere göre Türkçe ve Boşnakça ortak sözcüklerle oluşturulmuş metinlerin yanı sıra ortak kültür unsurları içeren metinlerin Boşnak öğrencilere Türkçe öğretiminde öğrenci başarılarına olumlu etkisinin olduğu ve yararlı bulunduğu sonucuna varılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrenciler, ortak sözcükler ve ortak kültür yardımıyla yabancı dil olarak Türkçeyi daha kolay bir şekilde öğrenmektedirler.

Çalışmada sağlanan verilerden hareketle Boşnak öğrenciler arasında Türkçeye ve Türk kültürüne yönelik genel olarak olumlu tutumun söz konusu olduğu ve bu durumun da ortak kültürel unsurlardan yararlanarak Türkçe öğretimi faaliyetlerinin yürütülmesine kolaylık sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda yabancı dil öğretiminde ortak kültür unsurlarından yola çıkılarak Bosna Hersek'te Türkçe öğretiminin öğrenciler bakımından kolaylaştırılabilmesi için aşağıdaki maddeler göz önüne alınabilir. Bu önerilerin hem öğrencilerin hem öğreticilerin işini kolaylaştıracağı varsayılmaktadır:

- Boşnak öğrencilere Türkçe öğretilirken öğretmen tarafından Boşnakçada ve Türkçede ortak kullanılan sözcükler, öğrencilere verilmelidir. Boşnakçada ve Türkçedeki ortaklıklardan hareket ederek ders işlenmelidir özellikle başlangıç düzeylerinde (A1-A2) Türkçe öğretim görevlisi, öğretim süreci boyunca ortak sözcüklerden haberdar olmalı ve ders programına dâhil etmelidir.
- Diller arasındaki ortaklıklardan hareket ederek verilen dersler, öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Bu ortaklıklar aynı zamanda öğrencileri öğrenmeye motive etmekte ve dili eğlenerek öğrenme fırsatı sunmaktadır. Dilsel ortaklıklar, diller arasında aynı zamanda bir köprü görevi üstlenmektedir. Çünkü öğrenciler, bildikleri sözcükleri gördükleri zaman kendilerini daha rahat hissedecekler ve yabancı dili daha kolay öğreneceklerdir.
- Bosna Hersek'te Türkçe öğretimini daha etkili hale getirmek için Güncel Türkçe ve Güncel Boşnakça Ortak Sözcükler Sözlüğü hazırlanabilir.
- Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi dersleri için hazırlanan ders kitapları setlerinde yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda *Yedi İklim Türkçe* ve *Haydi Türkçe Öğrenelim* kitap setlerinde ortak sözcükler bulunmaktadır. Bu değerlendirme göz önünde bulundurularak Boşnaklara Türkçe öğretimi bağlamında söz konusu kitap setlerinin uygun olduğu tespit edilmiştir.

- Bosna Hersek'te Türkçe öğreten öğretim görevlileri; A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 düzeylerinde sınıflandırılmış sözcüklerden yararlanmalıdır. Ders işlenirken temel düzeyden başlayarak ortak sözcükler kullanılmalıdır. Bu bağlamda öğrencilerin gündelik kullandıkları sözcükler, dil öğrenme motivasyonunu yükseltip özgüvenini artıracaktır.
- Boşnak öğrencilere Türkçe öğretirken Türk kültürü ve tarihi ile Boşnak kültürü ve tarihi arasındaki geçmiş ve ortaklıklar, öğrencilere anlatılmalıdır.

Kaynakça

- Başağıç, S. (2007). *Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti*. DES Sarajevo.
- Brown, H.D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. New York, NY: Pearson.
- Byram, M., Morgan, C. ve arkadaşları. (1994). *Teaching and Learning Language and Culture*. Great Britain: WBC.
- Çelik, M. E. (2021). Bosna-Hersek'te Türkçe Öğretiminin Güncel Durumu. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 108-128. <https://doi.org/10.35675/befdergi.848525>.
- Çobanoğlu, Ş., Barın, E. ve Özdemir, C. (2014) *Haydi Türkçe Öğrenelim 1 Ders Kitabı*. Ankara, Grafik Tasarım.
- Durmuş, M. (2018). *Dil Öğretiminin Temel Kavramları Üzerine Düşünceler: Yabancılar Türkçe Öğretimi Mi, Yabancı Dil Veya İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretimi Mi?*. *Türkbilig*, 2018/35, 181-190.
- Geçer, G. O. (2010). *Türkçenin Çekilmeye Direndiği Bir Vatan: Bosna-Hersek* (Sempozyum Sunumu). III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, İzmir, Türkiye.
- Halilović, S., Palić, I. ve Šehović, A. (2010). *Rječnik Bosanskoga Jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.
- Holden, R. (2001). Managing People's Values and Perceptions in Multicultural Organizations, The Experience of an HR Director. *Employee Relations*, 23(6), 614- 624.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (24. bs.). Nobel.
- Kramsch, C. (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Oruç, Ş. (2016). Ana Dili, İkinci Dil, İki Dillilik, Yabancı Dil. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 45, 279-290.
- Straub, H. (1999). Designing a Cross-Cultural Course. *English Forum*, 37(3), 2-9.
- Škaljić, A. (1966). *Turcizmi u Sırpsskohrvatskom Jeziku*. "Svjatlost" Izdavacko Preduzeće, Sarajevo.
- Türkçe Güncel Sözlük. TDK. 2 Mart 2021 - 1 Nisan 2022 tarihleri arasında http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts adresinden erişildi.

- Ting - Toomey, S. (1999). *Communication Across Cultures*. New York: The Guilford Press.
- TİKA. (2016). *TİKA'dan Bosna Hersek'te Türkçe Eğitime Destek*. 4 Nisan 2022 tarihinde https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_dan_bosna_hersek_de_turkce_egitime_de_stek-25093 adresinden erişildi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncı.
- Začinović, N. (2003). *Bosna Kütüphanelerindeki Eski Türkçe Gazetelerin Dili*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.